

Mr. Anđelko ZELENKA

SJEĆANJE NA DR. ĐURU BASLERA I NJEGOVU DJELATNOST U HERCEGOVINI

Kao jedan od inicijatora plemenite manifestacije Studijski dan o životu i djelu dr. Đure Baslera, organizirane u Mostaru 12. svibnja 2005. u povodu 15. obljetnice autorove smrti, posebno me raduje što smo s organizatorima i njegovim kolegama uspjeli prirediti ovaj znanstveno-komemorativni skup.

Ovaj relativno skromni skup priređen je ne bez razloga u Mostaru. U svom iznimno opsežnom znanstvenom radu Đ. Basler je na širem području Hercegovine bio vrlo aktivan djelatnik, arheolog, istraživač i suradnik koji je dao znatan prilog u rasvjetljavanju starije prošlosti ovoga kraja.

Imam posebnu čast i zadovoljstvo što sam bio suvremenik Đ. Baslera, mlađi kolega i suradnik na dijelu projekata iz oblasti zaštite, istraživanja i prezentacije kulturno-povijesnog naslijeđa u BiH.

Na početku svoje stručne karijere Basler je bio djelatnik Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH od 1950. do 1959. god., gdje je postigao znatan uspjeh na polju svoga rada na zaštiti, istraživanju i publiciranju kompleksne problematike kulturno-povijesnog naslijeđa u BiH.

U cilju rasvjetljavanja stručnog i znanstvenog djela našega uvaženog autora, upoznat ću ovaj skup s njegovim doprinosom u realiziranju dijela aktivnosti na širem području Hercegovine, tematski povezanih za nekoliko sadržajnih cjelina, ito:

- Prvi istraživački i konzervatorski zahvati na rimskom lokalitetu Mogorjelo kod Čapljine 60-ih godina 20. st.;
- Istraživanje i pronalazak paleolitskog lokaliteta Badanj kod Stoca s gravurama u stijeni;
- Muzejska postavka na Humcu kod Ljubuškog 1984. god.;

- Koautorstvo na izložbi Blago franjevačkih samostana u BiH (umjetnička obrada metala i kameni spomenici), Sarajevo 1988. i Zagreb 1988./1989. god.;
- Muzejska postavka kulturno-umjetničke Riznice u Franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu;
- Muzejska postavka kulturno-povijesne zbirke u Franjevačkom samostanu u Konjicu 1990. god.;
- Obnova franjevačke crkve sv. Petra i Pavla u Mostaru 1985./1986. god.

Istraživačko-konzervatorski radovi na Mogorjelu

Nakon opsežnih arheoloških istraživanja, što ga je izvršio Karlo Patsch 1899.-1903. god. i poslije toga konzervirao ostatke graditeljskih objekata, otkriven je jedan od najpoznatijih kasnoantičkih objekata: Mogorjelo kod Čapljine. Poslije pola stoljeća Đuro Basler je nastavio s istraživanjem dokumentacije prvobitnih nalaza, analiza arheoloških ulomaka u depoima Zemaljskog muzeja, na terenu lokaliteta, izvršio konzervaciju s vremenom oštećenih zidova objekata i arhitektonsku rekonstrukciju graditeljskog kompleksa. Uz to u drugoj polovici 20. st. Đ. Basler je najviše učinio u znanstvenoj popularizaciji Mogorjela kao jedinstvenog spomeničkog kompleksa rimskog razdoblja u BiH.

Pronalazak paleolitskog lokaliteta Badanj kod Stoca

Pored višegodišnjeg angažiranja Đure Baslera na području klasične arheologije, posebno kasne antike, izučavao je paleolitske kulture u BiH i Jugoslaviji. Istraživanjima u Crvenoj stijeni na granici Crne Gore, a naročito u pećini Badanj kod Stoca u Hercegovini obogatio je našu arheologiju novim saznanjima o paleolitskoj kulturi u zaleđu istočne obale Jadrana.

Paleolitsko nalazište Badanj kod Borojevića, nedaleko od doline Neretve, jedinstven je primjer gravura u stijeni na širem našem području Hercegovine koje je znanstveno istražio i publicirao Đuro Basler 80-ih godina prošloga stoljeća.

Muzejska postavka na Humcu kod Ljubuškog 1984. godine

Nakon Drugoga svjetskog rata trebalo je dugo vremena da se muzejski eksponati u posjedu Franjevačkog samostana na Humcu zaštite, konzerviraju i prezentiraju široj javnosti. Nakon suglasnosti nadležnih društveno-političkih

organa i kulturnih institucija, te znatnoj potpori Provincijalata hercegovačkih franjevacu i samostana Humac, te stručnoj pomoći Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Hercegovine, koji je zastupao autor ovoga priloga 1972. god., izvršeni su pripremni radovi na projektiranju, adaptaciji prostorija za muzej, konzervaciji i izboru eksponata za muzejsku postavku. Prva poslijeratna postavka muzeja na Humcu izvršena je 1973. god. Ova prva muzejska postavka trajala je šest godina zbog opsežnih građevinskih radova na samostanu koji je 1979. god. morao biti zatvoren. Ubrzo nakon završetka radova ukazala se potreba da se muzejski prostor proširi i izvrši nova muzejska postavka u povodu 100. obljetnice osnivanja ovoga muzeja.

Nova muzejska postavka na Humcu povjerena je Đuri Basleru, dobrom poznavatelju eksponata iz pojedinih zbirki, koja je vrlo stručno i solidno izvedena. Na svečanosti otvorenja muzeja 18. listopada 1984. Basler je dao obrazloženje o muzejskoj koncepciji i značajnijim predmetima koji se nalaze u pojedinim zbirkama. Prigodom 100. obljetnice muzeja na Humcu održan je simpozij s temom Kulturno-povijesno nasljeđe u posjedu vjerskih zajednica u BiH. Također tom prigodom tiskan je Zbornik znanstvenih radova o kulturno-povijesnom nasljeđu muzeja na Humcu i spomenicima Ljubuškog kraja. Autori ovoga zbornika bili su pretežno naši ugledni znanstvenici od kojih većina već davno nije među nama.

Riznica franjevačkog samostana na Širokom Brijegu

Kao dobar poznavatelj starina franjevačkih samostana u BiH Đuro Basler bio je autor muzejske riznice Franjevačkog samostana na Širokom Brijegu, koja je otvorena 1983. god. U ovoj riznici izloženi su vrjedniji umjetnički obrađeni predmeti starijeg datuma, metalni predmeti, pretežno crkvene uporabe, umjetničke slike latinske ikonografije, misno ruho i nekoliko vrjednijih knjiga na latinskom, armenskom i arapskom jeziku. Uz to u hodnicima prizemlja izložio je u vitrinama i panoima zanimljivije stare fotose, arhitektonske planove i legende iz prošlosti širokobriješkog samostana.

Kulturno-povijesna zbirka franjevačkog samostana u Konjicu

U okviru svoje muzeološke djelatnosti u Hercegovini Đuro Basler je bio i autor postavke kulturno-povijesne zbirke u Franjevačkom samostanu u Konjicu. Zbirka je bila postavljena u lijepo uređenom suterenskom

prostoru 1990. god. Glavni eksponati u ovoj zbirci bili su raznovrsni etnografski predmeti iz konjičkog kraja kao i vrjednije umjetnine koje su sakupljane desetljećima. U tijeku minuloga rata u BiH ova muzejska zbirka bila je sklonjena i zaštićena od topničkih napada kojima je bio izložen Konjic u agresijskim napadima od srpske vojske.

Suradnja na izložbi Blago franjevačkih samostana u Bosni i Hercegovini

Đuro Basler je pored ostaloga bio jedan od stručnih suradnika reprezentativne izložbe Blago franjevačkih samostana u BiH, priređene u Sarajevu 1988. i Zagrebu 1988./1989. god. On je bio autor onoga dijela izložbe koji je nosio naslov Umjetnička obrada metala i kameni spomenici. Od većeg broja kulturnih predmeta od plemenitog metala koje se sakupljalo desetljećima u mnogim samostanima, za ovu izložbu odabrano je približno četvrtina koja je predstavljala pojedine epohe u umjetnosti od gotike do neogotike. Izložene umjetnine bile su vlasništvo franjevačkih samostana Kraljeve Sutjeske, Fojnice, Kreševa, Jajca, Olova, Tolise, Petrićevca, Konjica, Širokog Brijega i Slanog. Kameni spomenici na ovoj izložbi bili su zastupljeni reprezentativnim arheološkim eksponatima koji se nalaze u franjevačkim samostanima Jajca, Kraljeve Sutjeske, Visokog, Gorice kod Livna i Humca kod Ljubuškog.

Obnova crkve sv. Petra i Pavla u Mostaru

Budući da se s vremenom mnogi događaji iz prošlosti često zaboravljaju ako nisu zapisani, ovom prigodom navest ću izvedbeni arhitektonski projekt Đure Baslera koji je široj javnosti ostao manje poznat. Naime, tijekom 1985. i 1986. god. izvršena je opsežna rekonstrukcija pročelja i unutrašnjosti crkve sv. Petra i Pavla u Mostaru prema rješenju Đure Baslera, koji je pored ostalih svojih aktivnosti studirao i arhitekturu. Prvobitno pročelje crkve stilski i estetski vrlo je uspješno riješio na osnovu dokumentacije talijanskog arhitekta Matea Lorenzonia, kapucina koji je boravio na Širokom Brijegu od 1863. do 1867. god., gdje je radio projekt za franjevačku crkvu kao i studije za mostarsku crkvu. Kao član stručne komisije za obnovu mostarske crkve 1985. god. suglasio sam se s Baslerovim projektom prema kojem je izvršena obnova fasade i ponutrice crkve. Međutim, mostarska crkva apostolskih prvaka obnovljena u novom ruhu poslije šest godina doživjela je svoju tragičnu sudbinu u minulom ratu kada je granatirana i opotpuno uništena u svibnju 1992. od agresorske jugovojske i Crnogoraca.

Đuro Basler pripada onoj generaciji naših vrhunskih istraživača starije prošlosti koji su dali znatan doprinos na području arheologije i povijesti starije prošlosti BiH zbog čega ga pojedini njegovi suvremenici uspoređuju s uglednim i svestranim Ćirom Truhelkom.

Prigodom ove manifestacije posvećene životu i djelu dr. Đure Baslera, priređene u Mostaru, moramo konstatirati da mu glavni grad BiH i njegova ugledna kulturna institucija Zemaljski muzej u Sarajevu, u kojem je proveo najveći dio svoga životnog puta i ostvario svoje opsežno i značajno znanstveno djelo, nisu dali odgovarajuće priznanje.

Kod svojih kolega, suradnika i poznavatelja njegovog opusa dr. Đuro Basler ostat će u živoj uspomeni kao znanstvenik i poznati arheolog koji je u našim okvirima bio vrsta renesansnog *uomo universale*.